

KONSTITUTSIYA-INSON HUQUQLARINING ASOSI.

Korabayev Rustam Xatamovich

Jinoyat ishlari bo'yicha Shirin shahar sudining raisi

Ushbu maqolada inson huquqlarini himoya qilish tushunchasi, inson huquqlari va qadr qimmatining muqaddas ekanligi, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy islohotlarining inson manfaatlari zahirida bo'layotganligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar. Inson qadri, inson huquqlari, Konstitutsiya, Konstitutsiyaviy islohotlar.

Inson huquqlari – har bir alohida shaxsning qadr-qimmatini va erkinliklari himoya qilinishini ta'minlaydigan qoidalar majmuasidir. Ular huquqiy davlat konstitutsiyaviy huquqining negizini tashkil etib, shaxsning huquqiy maqomi asosini va asosiy huquqlarini mujassamlashtiradi. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak xalqimiz azaldan erksevar bo'lgan, yordamga muhtojlarga yordam qo'lini cho'zishni insoniy burch hisoblagan. Zardushtiylik muqaddas kitobi – «Avesto»da inson huquqlarining ustuvorligi, insonlarning jamoa bo'lib yashash tarzi, ular, shuningdek davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar, jamoa hayoti bilan bog'liq masalalarni birgalikda hal etish tartibi qayd etilgan. O'sha davrlarda mehnat faoliyati, jamoalarni boshqarish saylanadigan oqsoqollar qo'lida bo'lib, jamoa hayoti bilan bog'liq barcha ishlar Oqsoqollar kengashi orqali hal etilgan.

Hozirgi davr tushunchasidagi inson huquqlari kontsepsiyasi Yevropada Uyg'onish va Reformatsiya davrlarida boshlangan deb qaraladi. 1215 yili Angliyada Buyuk erkinliklar xartiyasi qabul qilingan. Ushbu hujjatda soliq solish, sud ishlari, diniy huquqlar, mulk huquqi, vasiylik va boshqa masalalarni tartibga soladigan 63 modda bo'lgan. Deklaratsiyaga erkinlik, mulkchilik, xavfsizlik va kamsitishga qarshilik ko'rsatish kabi huquqlar kiritilgan. Inson huquqlari sifatida shuningdek fikr va mulohazalarni, shu jumladan, diniy masalalar bo'yicha ham erkin ifodalash huquqlari ham tan olingan. Barcha fuqarolarning qonun oldida tengligi printsipti e'lon qilingan. Hozirda esa Davlatimizning bosh qomusi – yurtimizni demokratik yo'ldan rivojlantirishning huquqiy kafolati hisoblanadi. Inson huquqlari esa – demokratik jamiyatning umume'tirof etgan prinsiplaridan biridir. Inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan insonparvarlik g'oyalari o'tmishdagi davlatchiligimiz taraqqiyotida ham o'z aksini topganini yuqorida aytib o'tdik.

Konstitutsiya – atamasining ma’nosiga e’tiborni qaratadigan bo‘lsak tuzish, tuzuk, nizom, tuzilish, yaratish degan ma’nolarni anglatadi. Insoniyat tarixiy taraqqiyoti shundan xabar beradiki, qayerdagi demokratiya ildiz o’tsa, o o’sha joyda inson huquqlari kafolatlanadi va fuqarolarning tengligi masalasi alohida qayd etiladi. Inson huquqlari insonning dunyoga kelishi bilan bog‘liq. Inson huquqlari tushunchasi bizning zaminimizda asrlar davomida yashab kelayotgan qadriyatligini hisobga olgan holda va hozirgi rivojlanib borayotgan huquq tizimida inson qadrini yuksak darajada e’zozlanishi davlatimizning yutuqlaridan biri hisoblanadi.

Keyingi yillarda yurtimizda inson huquqlari sohasidagi xalqaro majburiyatlar bajarilishini ta’minlash bo‘yicha chora-tadbirlar qabul qilindi. Fuqarolarning huquqlari va erkinliklariga rioya etish va ularni himoya qilishning qonunchilik, ta’lim va institutsional asoslari yaratildi. Insonning Konstitutsiyaviy huquqlari va erkinliklari rioya qilish monitoringi tizimi shakllantirildi. Inson huquqlarini himoya qilish bo‘yicha xalqaro va mintaqaviy mexanizmlar, shuningdek, xalqaro inson huquqlarini himoya qiluvchi tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish bo‘yicha izchil ishlar amalga oshirildi. Hozirgi kunda olib borilayotgan davlat siyosati va qilinayotgan har bir islohot Inson qadrini yanada yaxshilanishiga xizmat qilmoqda. Shuningdek xalqimiz va xalqaro hamjamiyat “Yangi O‘zbekiston” deganda “Inson qadri va xalq manfaati hamma narsadan ustun”, degan ezgu g‘oya, inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining samarali himoyasi amaliy ishlar bilan o‘z tasdig‘ini topayotgan, demokratik va adolatli qonunlar amal qilayotgan, yuksak ma’naviy-huquqiy madaniyatga ega fuqarolar mamlakatini ko‘z oldiga keltiradi.

Yangi qabul qilinayotgan qonun loyihasida bevosita inson huquqlarini, uning sha’ni va qadr qimmatini himoya qiluvchi normalar qo‘shilganini alohida ta’kidlash kerak. Masalan yangi tahrirdagi 13 va 14-moddalarda inson hayoti, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmat va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat hisoblanishi va bularni himoya qilish davlatning majburiyati ekanligi bayon etilgan. Demokratik huquq va erkinliklar Konstitutsiya va qonunlar bilan himoya qilinadi” deb to‘ldirish taklif qilinayotganligi ham yurtimizda inson huquqlari, sha’ni va qadr-qimmatiga e’tibor berilayotganligidan dalolat berib turibdi. Shuningdek Insonning davlat organlari bilan o‘zaro munosabatlarida qonunchilikda yuzaga keladigan, bartaraf etib bo‘lmaydigan barcha qarama qarshiliklar va noaniqliklar inson foydasiga talqin qilinishi aytib o‘tilgan. Bunga mos ravishda 14-moddada davlat o‘z faoliyatini inson farovonligini hamda jamiyatning barqaror rivojlanishini ko‘zlab, ijtimoiy adolat va qonuniylik prinsiplari asosida amalga oshiradi. Jinoyat qonunchiligining bir qancha normalari

konstitutsiyada o'z aksini topdi ya'ni Miranda qoidasi ham jinoyat protsessi uchun asos sifatida qabul qilindi. Bir qancha rivojlangan davlatlar Konstitutsiyalarini chuqur tahlil qilgan holda qabul qilinayotgan normalar orqali inson huquqlari va manfaatlari mustahkamlanmoqda.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, inson va uning huquqlari qadriyati deb tan olgan yurtimizda inson huquqlarini xalqaro andozalariga mos ravishda amalga oshirilayotganda, inson huquqlari va qadr qimmatli oliy ne'mat ekanligini tushunib etishimiz maqsadga muvofiqdir. Mamlakatimizda inson huquq va manfaatlarini himoya qilish borasida barcha huquqiy asoslar yaratilgan va kafolatlangan hamda amalga oshirilayotgan islohotlarning barchasi inson huquq va manfaatlarini ta'minlash, ularni himoyalash kabi oliyjanob maqsadlarga xizmat qilmoqda. Bu esa inson huquqlari sohasida salmoqli yutuqlarni qo'lga kiritganligidan dalolat beradi. Shuni ta'kidlash kerakki; inson huquqlari rivojlanishi uzluksiz davom etuvchi va takomillashib boruvchi jarayon hisoblanadi. Shunga ko'ra, inson huquqlariga oid norma va qoidalarni har bir shaxs qalbi va ongiga singdirishi, o'z fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishi va o'z navbatida, milliy o'zlikni anglashga hamda huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyati shakllantirilishiga o'z hissasini qo'shmog'i lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, T. 2020.
2. Sh.Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston: demokratik o'zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda" Toshkent-2021.
3. Muminov Abdulxay Rashidovich, Tillabaev Mirzatiillo Alisherovich Inson huquqlari: darslik /Muminov A.R., Tillabaev M.A. Mas'ul muharrir A.X. Saidov. - 2 nashr. –T.: "Adolat" nashriyoti, 2013. – 402 bet.
4. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi
5. <http://www.lex.uz>
6. <https://pravacheloveka.uz/oz/news/human-rights-are-the-highest-value>